

дорослих.

Список використаних джерел:

1. Волкова Г.А. (2003) *Методика психолого-логопедического обследования детей с нарушениями речи. Вопросы дифференциальной диагностики.* СПб. **2. Грибова О.Е.** (2005) *Технология организации логопедического обследования.* **3. Шеремет М.К.** (Ред.) (2015) *Логопедия.* [Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін.] К.: Видавничий Дім «Слово»

References:

1. Volkova G.A. (2003) *Metody`ka psy`xologo-logopedy`cheskogo obsledovany`ya detej s narusheny`yamy` rechy`.* Voprosy dy`fferency`al`noj dy`agnosty`ky`. SPb. **2. Gry`bova O.E.** (2005) *Technology`ya organy`zacy`y` logopedy`cheskogo obsledovany`ya.* **3. M.Sheremet** (Red.) (2015) *Logopediya.* [Sheremet M.K., Tarasun V.V., Konoplyasta S.Yu. ta in.] Ky`yiv: Vy`davny`chy`j Dim «Slovo».

Pinchuk Yu. Technology for evaluating speech sound pronunciation in children with speech development disorders/

This article aims to introduce a technology for evaluating speech sound pronunciation in children with speech development disorders. Special attention is paid to the objectivity, clarity, and logical structure of the information presented. The article describes the stages and tasks of speech therapy diagnostics for sound pronunciation. Technical term abbreviations are explained when first used. Lastly, the article adheres to conventional academic structure and clear, objective language that avoids biased and ornamental language. Additionally, it provides detailed information on the content, methods, and techniques for conducting an orientation interview with a child. At the initial stage, the speech therapist assesses the overall quality of the child's speech, noting any apparent difficulties in sound production, as well as the grammatical and syntactic structure of their utterances. This data is utilized to accurately identify any issues the child experiences in producing speech sounds. At the initial stage, the speech therapist assesses the overall quality of the child's speech, noting any apparent difficulties in sound production, as well as the grammatical and syntactic structure of their utterances. Subsequently, the speech therapist conducts an examination to evaluate the child's pronunciation.

The article presents a method for administering diagnostic tasks to children based on the principle of progressing from simple to complex. This includes tasks such as pronouncing isolated sounds, sound combinations, words, phrases, and monologues. The article explains the criteria for selecting appropriate speech and visual materials, which consider phonetic, aesthetic, pedagogical, and other relevant factors. Appropriate selection of materials assists in identifying the distinct characteristics of sound pronunciation in adults and children of various age categories with efficiency.

This article offers procedures for outlining and analyzing sound pronunciation examination findings within speech therapy reports. The article further explores the assessment and identification of the underlying factors causing sound pronunciation impairment, including their nature and mechanisms.

Key words: children with speech development disorders, sound pronunciation disorders in children, technology for diagnosing sound pronunciation in children, principles for the selection of speech and visual materials for the assessment of children's pronunciation.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDJ-nc.series19.2023.45.15>

УДК 376.36:81'23

Н.В.Савінова
sonata16@i.ua

<https://orsid.or/000-0003-2617-8221>

КОМПЕТЕНТІСНА ПАРАДИГМА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ ЛОГОПЕДИЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

У статті автор висвітлює проблему компетентнісного підходу в сучасній логопедії, підкреслює, що в

процесі диференційованої логопедичної корекції на сучасному етапі актуалізуються шляхи реалізації, генералізуються основні напрями компетентнісного підходу, серед яких: розвиток ключових компетентностей, утворення узагальнених змістово-операційних мовних, мовленнєвих, комунікативних, оцінно-контрольних умінь і навичок; структурування прикладних умінь і навичок; формування життєвих соціокультурних умінь і навичок та ін.

Автор зосереджує увагу на тому, що сучасна логопедія акцентує увагу на вихованні мовної, мовленнєвої особистості, здатної до інтерактивної взаємодії. Успішність логопедичної корекції складає мовна освіта, що декларує три її складових: формування мовних знань, умінь і навичок, тобто мовної компетентності; засвоєння й практичне використання мовних одиниць у мовленнєвій інтеракції (оволодіння мовленнєвою компетенцією), використання вербальних та невербальних засобів у процесі спілкування (комунікативна компетентність).

Реалізація компетентнісного підходу в процесі диференційованої логопедичної корекції акцентує увагу на організаційних формах, що дозволяють сформувати мовну, мовленнєву, комунікативну компетенції й отримати практичний результат.

Формування мовної компетентності відбувається на логопедичних заняттях з формування базових фонетичних, орфоепічних, лексичних, граматичних, оцінно-контрольних умінь і навичок тощо.

Формування мовленнєвої компетентності передбачає проведення занять із формування навичок сприйняття та розуміння мовлення, побудови й відтворення програм інтеракції та мовленнєвої поведінки, адекватної ситуаціям спілкування, нормативного використання мовних засобів української мови в різних типах висловлювань, формування оцінно-контрольних умінь і навичок тощо.

Формування комунікативної компетентності передбачає проведення занять із формування умінь і навичок встановлювати та підтримувати контакт із співрозмовником, використовувати мовні кліше, добирати вербальні та невербальні засоби спілкування тощо.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісна парадигма, мовна, мовленнєва, комунікативна компетентність, дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку, логопедія

Постановка проблеми. Імплементация компетентнісного підходу в теорію і практику сучасної освіти актуалізує необхідність формування ключових компетентностей, презентує інноваційні процеси, спрямовані на розвиток у здобувачів системи ключових компетентностей за відповідності концептуальним засадам освітніх стандартів у конструюванні змісту та систем контролю за якістю освітніх послуг.

Компетентнісно-орієнтований підхід акцентує увагу на кінцевому результаті освіти, при якому результат розглядається не як сумарне запам'ятовування інформаційної продукції, а як здатність особистості винаходити рішення в проблемних ситуаціях, що виникають у її соціальному життєвому просторі.

Компетентнісно-орієнтований підхід – це практико-орієнтований підхід, за якого якість отриманих освітніх результатів визнається, якщо спостерігається практичне їх запровадження за межами освітньої системи. Проблематика, зміст, тематична акцентуація освітніх компонентів залежать від типу освітнього закладу, спрямованості освітньо-виховного процесу.

Мета статті – представити теоретичне обґрунтування необхідності реалізації компетентнісно-орієнтованого підходу в процесі диференційованої логопедичної корекції, окреслити завдання, організаційні форми логопедичної корекції з формування мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентностей у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку.

Головною метою логопедичної корекції є формування комунікативної компетентності дитини з порушеннями мовленнєвого розвитку, а стрижневим завданням – формування мовної і мовленнєвої особистості, побудова її рівневої моделі, розвиток таких її складників, як мовна національна свідомість, мовні здібності, чуття мови, мовні уподобання і смак, мовно-ціннісні орієнтації. У логопедичній роботі системність компетентнісного підходу сприяє встановленню та фіксації підпорядкованості знань практичним умінням і навичкам із акцентом на практичному аспекті формування мовленнєвої діяльності.

У процесі диференційованої логопедичної корекції на сучасному етапі актуалізуються шляхи реалізації, генералізуються основні напрями компетентнісного підходу, серед яких: розвиток ключових компетентностей, утворення узагальнених змістово-операційних мовних, мовленнєвих, комунікативних, оцінно-контрольних умінь і навичок; структурування прикладних умінь і навичок; формування життєвих соціокультурних умінь і навичок та ін.

Ключові компетентності сприяють особистому успіху дитини в різних сферах життєдіяльності, динамічно інтегрують її в соціум, здійснюють позитивний внесок у поліпшення якості комунікації, загальної культури суспільства. У процесі освітньої діяльності ключові компетентності розглядаються як кінцевий результат навчання, вони трансформуються у комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за освітніми й науковими галузями, життєвими сферами.

Компетентність виступає своєрідним «вузловим» поняттям, оскільки воно, по-перше, поєднує в собі когнітивну і діяльнісну складову; по-друге, в понятті компетентності закладено інтерпретацію змісту освіти, сформованого до кінцевого результату; по-третє, ключова компетентність є інтегративною за природою, тому що вона містить низку однорідних або близьких знань, умінь і навичок, що належать до широких сфер діяльності (М. Головань, 2008) [3].

Визначальними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття компетенції та компетентності.

У «Новому тлумачному словнику української мови» термін «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи»; компетентний означено таким чином: 1) «який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [4, с. 874].

М. Головань наголошує: «Отже, загальним для переважної більшості означень компетенції є розуміння її як властивості або якості особистості, потенційної здатності особи справлятися з різноманітними завданнями, як сукупність знань, умінь, навичок і способів діяльності особи, які взаємозв'язані між собою, необхідних для здійснення якісної продуктивної діяльності і задані по відношенню до певного кола предметів і процесів. При цьому спостерігається взаємодія когнітивних і афективних навичок, наявність мотивації і відповідних ціннісних настанов» [3, с. 24].

«Компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності», – зазначає М. Головань (2008) [3, с. 27].

Отже, сформуватися як компетентна мовна особистість можна за умови опанування зазначених вище компетенцій (мовної, мовленнєвої, комунікативної) при активному застосуванні їх у мовленнєвій діяльності і мовленнєвій практиці.

Сучасна логопедія акцентує увагу на вихованні мовної, мовленнєвої особистості, здатної до інтерактивної взаємодії. Успішність логопедичної корекції складає мовна освіта, що декларує три її складових: формування мовних знань, умінь і навичок, тобто мовної компетентності; засвоєння й практичне використання мовних одиниць у мовленнєвій інтеракції (оволодіння мовленнєвою компетенцією), використання вербальних та невербальних засобів у процесі спілкування (комунікативна компетентність).

Якщо мова йде про комунікативну компетентність дитини з порушеннями мовленнєвого розвитку, як результат опанування знаннями, уміннями, досвідом, то акцент має робитися на тому, якими повинні бути ці знання, уміння, навички, досвід.

Кінцева мета логопедичного впливу акцентує увагу на формуванні мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентностей у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку, що відбувається засобами педагогічних технік і технологій формування вмінь і навичок із розуміння мовлення, текстів, опрацювання, осмислення інформації, мовних явищ, якісних особливостей тематичної лексики, мовної морфологічної й синтаксичної структурованості, інтерактивної взаємодії в комунікативній групі, трансформації описових розповідей тощо.

Мовна компетенція – це оволодіння знаннями про закономірності мовної системи, а також практичними уміннями і навичками доречного застосування законів функціонування мови з метою успішного здійснення мовленнєво-мисленнєвої діяльності.

Мовна компетентність – це готовність і здатність особистості застосовувати сформовані мовні знання, уміння та навички в різних ситуаціях спілкування.

Мовленнєва компетентність посідає особливе місце і є важливою сполучною ланкою між мовою як системою знаків і символів (мовною компетентністю) та успішною комунікацією (комунікативною компетентністю).

Мовленнєва компетенція означає оволодіння способами формування та формулювання думок за допомогою мови та вміння використовувати їх у процесі сприйняття та породження мовлення.

Вочевидь, дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку має досягти практичного рівня оволодіння відповідних мовних, мовленнєвих, комунікативних компетенцій.

Академік А. Богуш (2013) акцентує увагу на вихованні мовленнєвої особистості дитини, в якій «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення» [2, с. 6].

«Під мовною особистістю розуміємо високорозвинену особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення», – визначає академік Алла Богуш [1, с. 36].

Наступним напрямом реалізації компетентнісного підходу є посилення прикладного практичного характеру всієї корекційно-розвиткової діяльності. Все, що здобувається, знання, уміння й навички мають бути застосованими, включеними в процес ужитку, використання: необхідно опанувати різні способи, а не знання про способи. Має відтворюватися адекватність, релевантність змістового насичення згідно сучасного стану науки, техніки, культури, суспільного життя.

Усе перелічене спрямовує зміни в змісті та організаційних формах, одиницях взаємодії; варіативність і зміну способів, критеріїв оцінювання ефективності логопедичного корекційного процесу. Весь процес логопедичної корекції має чітку комунікативну спрямованість. Елементи мовної системи, що засвоюються, мають включатися у безпосереднє спілкування. Важливо навчити дітей застосовувати набуті уміння і навички в аналогічних або нових ситуаціях, творчо їх використовувати в різних видах діяльності.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі диференційованої логопедичної корекції акцентує увагу на організаційних формах, що дозволяють сформувати мовну, мовленнєву, комунікативну компетенції й отримати практичний результат.

Формування мовної компетентності відбувається на логопедичних заняттях з формування базових фонетичних, орфоепічних, лексичних, граматичних, оцінно-контрольних умінь і навичок тощо .

Формування мовленнєвої компетентності передбачає проведення занять із формування навичок сприйняття та розуміння мовлення, побудови й відтворення програм інтеракції та мовленнєвої поведінки, адекватної ситуаціям спілкування, нормативного використання мовних засобів української мови в різних типах висловлювань, формування оцінно-контрольних умінь і навичок тощо.

Формування комунікативної компетентності передбачає проведення занять із формування умінь і навичок встановлювати та підтримувати контакт із співрозмовником, використовувати мовні кліше, добирати вербальні та невербальні засоби спілкування тощо.

Комунікативну компетентність дошкільників визначають: соціальна ситуація розвитку; потреба в спілкуванні з дорослим і однолітками; спільна діяльність, де провідною виступає спочатку ігрова, а пізніше навчальна, що вибудовується на основі ігрової діяльності, створюючи зону найближчого розвитку дитини, спільна трудова взаємодія з дорослим і однолітками і т. д. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку може проявляти сором'язливість, бути вразливою через непорозуміння, що виникають між нею та оточуючими дітьми, або навпаки – бути гіперактивною. У дітей слабо виражена ігрова мотивація: вони або «не хочуть» грати, або «не вміють», або не можуть розгорнути ігровий сюжет.

Комунікативна спрямованість визначає ефективність процесу корекційного логопедичного впливу. Мовна система за правилами функціонування одиниць у ній відтворює можливості вербального і невербального спілкування. Важливо навчити дітей застосовувати відпрацьовані мовленнєві операції в

аналогічних або нових ситуаціях, творчо використовувати отримані уміння й навички в різних видах діяльності самостійно, за наслідуванням, за зразком.

Відповідно до ступеня і складності порушень компонентів мовленнєвої діяльності окреслюється програмний лист логопедичних занять через формування мотивації до мовленнєвої діяльності, розвиток її когнітивних передумов, формування тематичних вербалізацій про навколишній світ, засвоєння мовних правил і закономірностей, психофізіологічних сенсо-моторних механізмів мовленнєвої діяльності, розширення імпресивного й експресивного словника, граматичних форм і синтаксичних конструкцій, зв'язного (діалогічного й монологічного) мовлення. Вочевидь, логопедичний процес виявляє цілепокладання з розвитку фонетичного, лексичного, словотворчого, морфологічного, семантичного, орфоепічного компонентів мовної здібності (Н. Савінова, 2017) [5].

Стратегічним завданням учителя-логопеда є формування оцінно-контрольних умінь і навичок – взаємооцінки і взаємоконтролю, самооцінки і самоконтролю: спостереження за культурою власного мовлення, передусім такими його характеристиками, як звуковимова, темпо-ритмічна характеристика, виразність, логічність, багатство, доречність і правильність уживання лексики, правильність словотворення і словозміни, утворення й уживання синтаксичних конструкцій, що базуються на розвинених умінях і навичках мовленнєво-мисленнєвої діяльності.

Результат залежить від досягнення належного рівня самостійності дитини, визначення ним власної пізнавальної траєкторії, постійного спостереження за правильністю власного мовлення, вчасного виправлення мовленнєвих помилок, огріхів і недоліків.

О. Селіванова зазначає, що «мовна особистість – іманентна ознака особистості як носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та реалізацію їх у процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також при комунікативній взаємодії» [6, с. 445].

Освітня філософія визначає повноту новації, оскільки важливе значення мають такі чинники, як, спрямованість логопедичної корекції, рівень професійної підготовки вчителів-логопедів. Не існує готових кліше, фабул, аксіом інтерактивного, дистанційного освітньо-корекційного процесу. Проте, в практичній діяльності відбувається адаптація організаційних форм, методів, прийомів логопедичної взаємодії з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку. Зокрема: сенсорна багатоканальна взаємодія; творче моделювання й активне експериментування; розв'язання проблемної ситуації, або «ланцюжок передбачень»; мікрофон; карусель; неперервні думки, або «нескінчений лабіринт»; розкриття законів існування; інтелектуальні паузи; «казкові» перевтілення; творча продуктивна діяльність; експериментування; метод проектів; театралізована, зображувальна, трудова, фізична діяльність тощо. Діти з цікавістю засвоюють ті знання, опановують ті уміння і навички, які торкаються їхніх почуттів, інтересів, уподобань, можливостей. Викликати подив, інтерес кожної дитини до проблеми, створити ситуацію успіху, поєднати різні види діяльності, задіяти різні аналізатори є головними завдання компетентісно-орієнтованої диференційованої логопедичної корекції.

Реалізація компетентісного підходу в організації успішної й результативної диференційованої корекційно-розвиткової логопедичної взаємодії сприяють наступні технологічні умови: вікова відповідність пізнавально-мовленнєвих завдань; синхронія з колективним індивідуального мовленнєвого маршруту; вибір варіантів індивідуального рішення за мовленнєвим завданням; вмотивування у самостійності рішення мовної вправи; цілісність впливу логопедичного процесінгу на мовленнєву діяльність дитини; розгалуження традиційних і творчих видів діяльності зі збагачення словника тематичною лексикою; акцентуація на предметну, творчу, самостійну практичну й рухову діяльність за вербалізації й інтелектуалізації мовленнєвої діяльності; створення мовленнєво-розвиткового освітнього середовища для унормування мовленнєвих і комунікативних умінь і навичок; створення позитивно-емоційної атмосфери; індивідуалізація та диференціація логокорекції; актуалізація знань і практичного досвіду; упровадження інтерактивних логотехнологій тощо [5].

Ефективність формування мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентностей у дитини з порушеннями мовленнєвого розвитку, як мовної і мовленнєвої особистості, залежить від цілеспрямованого пошуку вчителями-логопедами шляхів оновлення логопедичної взаємодії з урахування індивідуально-типологічних особливостей дитини, свідомого проектування змісту, оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, перспективних

дидактичних методів і прийомів.

Отже, інноваційні підходи до організації компетентісно орієнтованої логопедичної корекції мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку спираються на творчий педагогічний досвід учителів-логопедів, дієвість якого полягає в стимульній підтримці методичних знахідок, конструкцій та сучасних теоретико-методичних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. (2007). Розвиток мовленнєвої особистості дитини в полікультурному середовищі: теоретичний аспект. *Наука і освіта*. № 1-2. С. 59-62. **2. Богуш, А.** (2013). Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*. 2013. №7. **3. Головань, М.С.** (2008). Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. № 3. С. 23-30. **4. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах).** (2006). Том 1, А – К. Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 926 с. **5. Савінова, Н. В.** (2017). Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. *Миколаїв: Іліон*, 261 с. **6. Селіванова О. О.** (2010.) *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К., 844 с.

References:

1. Bohush A. M. (2007). Rozvytok movlennievoi osobystosti dytyny v polikulturnomu seredovyshchi: teoretichnyi aspekt. *Nauka i osvita*. № 1-2. S. 59-62. **2. Bohush, A.** (2013). Movlennievyyi portret piyatyrychnoi dytyny. *Doshkilne vykhovannia*. 2013. №7. **3. Holovan, M.S.** (2008). Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teoriia dosvidu. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 3. S. 23-30. **4. Novyi tлумachnyi slovnyk** ukraïnskoi movy (u trokh tomakh). (2006). Tom 1, A – K. Ukladachi: V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. Kyiv: AKONIT, 926 s. **5. Savinova, N. V.** (2017). Lohodiahnostyka ta lohokorektsiia movlennievoi diialnosti doshkilnykiv iz tiazhkymy porushenniamy movlennia. *Mykolaiv: Ilion*, 261 s. **6. Selivanova O. O.** (2010.) *Linhvistychna entsyklopediia*. Poltava: Dovkillia-K., 844 s.

Savinova N. Competence paradigm of graded speech therapy correction.

In the article, the author highlights the problem of competence approach in modern speech therapy, emphasizes that in the process of differentiated speech therapy correction at the present stage, the ways of implementation are actualized, the main directions of the competence approach are generalized, including development of key competencies, formation of generalized content-operational language, speech, communication, evaluation and control skills; structuring of applied skills; formation of life sociocultural skills, etc.

The author emphasizes that modern speech therapy focuses on the education of a linguistic, speech personality capable of interactive interaction. Language education has three components: the formation of linguistic competence (scientific knowledge of the language), speech competence (mastery of functional registers of the language), communicative competence (the ability to effectively use verbal and non-verbal means for successful communication in various spheres of communication).

The implementation of a competence-based approach in the process of differentiated speech therapy correction focuses on organizational forms that allow for the formation of language, speech, and communication competencies and practical results.

The formation of language competence takes place in speech therapy classes to develop basic phonetic, orthoepic, lexical, grammatical, evaluative and control skills, etc.

The formation of speech competence involves conducting classes on the development of skills of perception and understanding of speech, building and reproducing programs of interaction and speech behavior adequate to communication situations, normative use of the language means of the Ukrainian language in different types of statements, development of evaluation and control skills, etc.

The formation of communicative competence involves conducting classes to develop skills and abilities to establish and maintain contact with the interlocutor, use language clichés, select verbal and non-verbal means of communication, etc.

Key words: competence, competence, competence paradigm, language, speech, communicative competence, child with speech development disorders, speech therapy